

Karel Havlíček Borovský

český básník, novinář a politik

* 31. 10. 1821 Borová, dnešní Havlíčkova Borová, + 29. 7. 1856 Praha

Po absolvování gymnázia v Německém (dnešním Havlíčkově) Brodě, přišel syn borovského kupce Karel Havlíček na podzim 1838 studovat do Prahy. Stržen rozvíjejícím se národním hnutím se jako osmnáctiletý student filosofie rozhodl, že se stane českým spisovatelem a život zasvětit práci na povznesení českého národa. A od té doby se na literární činnost začal cílevědomě připravovat, především studiem češtiny a světové, zejména slovanské literatury. Po skončení filosofie (1840) začal v Praze studovat teologii, neboť kněžské povolání považoval pro vlasteneckou práci za nejvhodnější. Po roce však byl ze semináře vyloučen, protože "velmi málo povolání ke stavu duchovnímu ukazoval".

Po selhání pokusu dosáhnout místa gymnazijního učitele odjel v říjnu 1842 do Moskvy, kde na doporučení P. J. Šafaříka získal místo vychovatele v rodině universitního profesora. Přijížděl do Moskvy pln nadšení pro všechno ruské. Když však poznal realitu carského Ruska, nadšení vystřídal kritický pohled a poznání, že české národní hnutí nemůže v carském Rusku hledat oporu, že všeslovanská ideologie je "krásná, veliká, avšak nepraktická myšlenka". (Své poznání zobrazil v povídkách, které od roku 1843 vycházely v Květech a v České včele a které po návratu doplnil a vydal knižně pod názvem Obrazy z Rus.)

Do Čech se vrátil v červenci 1844 a v dubnu 1845 přišel do Prahy, odhodlán najít vhodné zaměstnání a věnovat se literární tvorbě. Již v červenci na sebe upoutal pozornost vlastenecké veřejnosti kritikou Tylovy novely Poslední Čech. Vyslovil se v ní proti dosud běžnému nekritickému přijímání všeho, co bylo napsáno česky, a podrobil Tylovo dílo náročné kritice. Odsoudil také plané vlastenčení a jeho slova "... Byl již čas, aby nám toto vlastenčení ráčilo z úst konečně vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili ...", takřka programově vyjadřovala konstruktivní činnost a realismus Havlíčka i nové generace národního hnutí.

Na doporučení Františka Palackého převzal Havlíček 1. ledna 1846 redakci Pražských novin a jejich literární přílohy Česká včela. Přestože šlo o vládní list, osvětloval v něm všechny aktuální problémy v národním a liberálně demokratickém duchu. Projevil při tom pozoruhodnou samostatnost úsudku a zvláštní stylistickou schopnost vysvětlit věci i prostému čtenáři působivým a srozumitelným způsobem.

V dubnu revolučního roku 1848 se stal redaktorem Národních novin, prvního listu českých liberálů. Pracoval také v Národním výboru, podílel se na přípravě i jednání Slovanského sjezdu a v červenci byl zvolen poslancem říšského sněmu. Na jednáních sněmu ve Vídni i Kroměříži však nijak aktivně nevystupoval. Cítil se více novinářem než poslancem, a tak se v prosinci 1848 poslaneckého mandátu vzdal a věnoval se plně vedení Národních novin. Ty, díky Havlíčkovi, získaly značný vliv na české veřejné mínění. Vedle článků se těšily oblibě především výstižné Havlíčkovy epigramy a satirické popěvky, které podle svědectví současníků měly mnohdy větší účinnost než projevy politiků.

Když po rozpuštění říšského sněmu v březnu 1849 nastoupilo Rakousko cestu k obnovení absolutistické vlády, většina českých liberálních politiků zanechala veřejné činnosti a stáhla se do ústraní. Havlíček se však v Národních novinách neohroženě postavil nastupujícímu absolutismu na odpor. Již 13. dubna proto stál před porotou pražského soudu, žalován pro kritiku oktrojované (nařízené) ústavy. K velké radosti české veřejnosti ho porota uznala nevinným. Po rozbití radikálně

demokratického hnutí v květnu 1849 zůstaly Národní noviny jedinou veřejnou tribunou opozice proti vládě. V lednu 1850 byly zastaveny, Havlíček se však nevzdal. V květnu začal v Kutné Hoře (v Praze, kde trval stav obležení, to nebylo možné) vydávat politický týdeník Slovan a již zcela osamocen bojoval dále. Vydal zde také dva sborníky svých článků, Duch národních novin a Epištoly kutnohorské. Svou činností si vysloužil soustředěnou pozornost úřadů. Jednotlivá čísla Slovanu byla konfiskována, časopis nesměl být kolportován do Prahy a dalších míst a Havlíček byl takřka denně šikanován policií či soudem. Když po dvou úředních výstrahách bylo nutné očekávat brzký zákaz časopisu, Havlíček sám v srpnu 1851 jeho vydávání zastavil. V listopadu stál opět před porotou, tentokrát kutnohorského soudu, žalován pro články ve Slovanu. Byl však znovu uznán nevinným.

Chtěl si zakoupit statek a věnovat se hospodaření a literární tvorbě. V noci z 15. na 16. prosince 1851 byl však zatčen a s policejním doprovodem odvezen do tyrolského městečka Brixenu, kde byl přinucen žít více než tři roky. Vytržení z české společnosti a veřejné činnosti přivedlo Havlíčka do těžkých vnitřních krizí, avšak nezlomilo ho. I v Brixenu studoval, překládal a tvořil. Vznikly zde knihy, které představují vrchol jeho básnického díla: Tyrolské elegie, Křest svatého Vladimíra a Král Lávra. Z brixenského vyhnanství se vrátil na počátku května 1855. Čekalo ho jen trpké zklamání. Několik dní před příjezdem mu zemřela manželka. A když přijel do vytoužené Prahy "na návštěvu" (trvalý pobyt v Praze mu nebyl povolen), zjistil, že v atmosféře strachu vyvolané Bachovým absolutismem se mu většina známých vyhýbá. Jen Palacký, Němcová, Trojan a několik dalších přátel se k němu veřejně hlásilo. V té době měl již pokročilou tuberkulózu, očividně chřadl a brzy, třicetipětiletý, zemřel.

Havlíček je považován za zakladatele českého politického novinářství a svou básnickou tvorbou výrazně ovlivnil vývoj české satiry. Statečným zápasem proti absolutismu i tragickým osudem získal sympatie širokých vrstev českého lidu. Jeho jméno se pro český národ stalo symbolem statečnosti, boje proti útlaku, věrnosti ideálům demokracie a národní svobody.